

GRAU TORRAS, Sergi; BERGA SALOMÓ, Eduard; CINGOLANI, Stefano M. *L'herètica pravitat a la Corona d'Aragó: documents sobre càtars, valdesos i altres heretges (1155-1324)*. Lleida-Barcelona: Pagès editors-Fundació Noguera, 2015. Col·lecció Diplomataris, 69 i 70. 2 vols: pàgs. 7-464 i 485- 963 [17 x 24].

Valuosa recopilació documental vinculada a les primeres heretgies que varen aparèixer a la Corona d'Aragó durant l'edat mitjana. A la presentació es fa constar la diversitat, escassetat i dispersió de les fonts, sobretot en relació al s. XIII, si bé a partir de l'Inquisició aquestes varem augmentar. Les heretgies varen desencadenar una reacció tant per part de l'església com de la monarquia. El període estudiat coincideix amb l'aparició de diversos moviments religiosos condemnats i permet als estudiosos un apropament a aquests moviments, ja que inclou informació dispersa i moltes de les fonts han estat inèdites fins ara.

La tipologia documental es variada: cartes papals, registres inquisitorials, tractats càtars. Cal destacar els càtars i la literatura que es va desenvolupar sobre les seves creences i pràctiques. Per tant s'ha d'interpretar el catarisme com una continuació d'una orientació procedent de l'edat antiga: maniqueisme i gnosticisme. Tot i que molts documents no permeten saber el tipus d'heretgia que tracten i el problema que varen generar en les diverses regions. El recull consisteix en una recopilació exhaustiva formada per 295 documents, s'ha elaborat un índex de noms i llocs que permeten observar com es va expandir l'heretgia, juntament amb un índex de ciutats i viles.

Les fonts han estat diverses, i procedents de diferents arxius i localitats: Arxiu de la Corona d'Aragó, en el qual es conserven butlles, condemnes i altres documents dels regnats de Jaume I, Pere II i Jaume II. En els quals es penava els heretges amb entrega de béns: cases, castells, etc. Consten els processos d'heretgia i les despeses de les inquisicions. Un altre ha estat el fons Doat de la Biblioteca Nacional de França (es tracta de còpies documentals fetes durant els anys 1665 a 1670 sobre fonts; concretament les dels volums 21 a 37 recullen sentències, butlles, cartes reials, interrogatoris,...), del qual es van perdre una part important dels documents originals conservats a Carcassona, Narbona i Foix, i no seria possible conèixer les declaracions i les rutes càtars de Catalunya si no fos gràcies a aquestes còpies. També es destaquen els Registres Papals del Vaticà, les cartes papals vinculades a l'heretgia i a la recerca de mesures per solventar-la corresponents al s. XII al XIV i que inclouen els papats d'Innocenci III, Honori III, Gregori IX, Innocenci IV, Alexandre IV, Urbà IV, Climent IV, Gregori X, Nicolau IV i Joan XXII. Es publiquen cartes de l'antic valdès d'Osca i la comunitat els Pobles Catòlics basada en els ideals valdesos. S'afegeixen al repertori documents procedents d'altres arxius de Lleida, Madrid, Narbona, Motpeller, Albi, etc.

Cal indicar que s'inclouen tres apèndixs, amb documents no vinculats directament amb l'heretgia però relacionats amb alguns dels seus protagonistes, com

Guillem de Sant Melió, la comunitat dels Pobres Catòlics al Sud de França i Itàlia, i els de l'heretgia a la Corona de Castella i al regne de Navarra.

El recull permet observar un nombre més alt de catalans i aragonesos implicats en l'heretgia del que es pensava previament. La desfeta de Montsegur (1244) va comportar una dispersió dels càtars i creients cap a Itàlia, el sud (La Fenolleda o el Sabartés) i els territoris de la Corona d'Aragó. També ens ajuda a constatar que l'expansió del catarisme a Catalunya no va ser de nord a sud, sinó que les regions més meridionals, com per exemple Lleida i la seva rodalia, juntament amb les viles del Pirineu com Castellbó foren centres del seu desenvolupament. L'heretgia va estar present a moltes ciutats i no va ser un fet aïllat.

IHE

(Secretaria de la revista)

Traducción de la reseña anterior:

Valiosa recopilación documental vinculada a las primeras herejías que aparecieron en la Corona de Aragón durante la edad media. En la presentación se hace constar la diversidad, escasez y dispersión de las fuentes, sobretudo en relación al s. XIII, si bien a partir de la Inquisición estas aumentaron. Las herejías desencadenaron una reacción tanto por parte de la iglesia, como de la monarquía. El periodo estudiado coincide con la aparición de diversos movimientos religiosos condenados y permite a los estudiosos un acercamiento a estos movimientos, ya que incluye información dispersa y muchas de las fuentes han resultado inéditas hasta el momento.

La tipología documental es variada: cartas papales, registros inquisitoriales, tratados cátaros. Debemos destacar los cátaros y la literatura que se desarrolló sobre sus creencias y prácticas. Por lo tanto se debe interpretar el catarismo como una continuación de una orientación procedente de la edad antigua: maniqueísmo y gnosticismo. A pesar de que muchos documentos no permiten saber que tipo de herejía tratan y el problema que se generó en las diversas regiones. La recopilación se ha realizado de manera exhaustiva y está formada por 295 documentos; se ha elaborado un índice de nombres y lugares que permiten observar como se expandió la herejía, junto con un índice de ciudades y de villas.

Las fuentes han sido diversas y procedentes de diferentes archivos y localidades: Arxiu de la Corona d'Aragó, en el cual se conservan bulas, condenas y otros documentos de los reinados de Jaume I, Pere II i Jaume II. En los cuales se penaba a los herejes con la entrega de bienes: casas, castillos, etc. Constan los procesos de herejía y los gastos de las inquisiciones. Otro ha sido el fondo Doat de la Biblioteca Nacional de Francia (se trata de copias documentales realizadas durante los años 1665 a 1670 sobre

ÍNDICE HISTÓRICO ESPAÑOL

ISSN: 0537-3522

CEHI- Universitat de Barcelona (juny- 2017)

fuentes; concretamente las de los volúmenes 21 al 37 recogen sentencias, bulas, cartas reales, interrogatorios,...), del cual se perdieron una parte importante de los documentos originales conservados en Carcassona, Narbona y Foix, y no sería posible conocer las declaraciones y las rutas cátaras de Cataluña si no fuera gracias a dichas copias. También se destacan los Registros Papales del Vaticano, las cartas papales vinculadas a la herejía y a la búsqueda de medidas para solucionarlas correspondientes a los s. XII al XIV y que incluyen los papados de Inocencio III, Honorio III, Gregorio IX, Inocencio IV, Alejandro IV, Urbano IV, Clemente IV, Gregorio X, Nicolás IV y Juan XXII. Se publican cartas del antiguo valdés de Huesca y la comunidad de los Pueblos Católicos basada en los ideales valdeses. Se añaden al repertorio documentos procedentes de otros archivos de Lérida, Madrid, Narbona, Montpellier, Albi, etc.

Es preciso indicar que se incluyen tres apéndices, con documentos no vinculados directamente con la herejía pero relacionados con algunos de sus protagonistas, como Guillermo de Sant Meliό, la comunidad de los Pobres Catόlicos al Sur de Francia e Italia, y los de la herejía en la Corona de Castilla y el reino de Navarra.

La recopilaci3n permite observar un nύmero m1s elevado de catalanes y aragoneses implicados en la herejía del que se pensaba previamente. La derrota de Montsegur (1244) comport3 una dispersi3n de los c1taros y creyentes hacia Italia, el sur (La Fenolleda o el Sabart3s) y los territorios de la Corona de Arag3n. Tambi3n nos ayuda a constatar que la expansi3n del catarismo en Cataluña no fue de norte a sur, sino que las regiones m1s meridionales, como por ejemplo L3rida y sus alrededores, junto con las villas del Pirineo como Castelb3 fueron centros de su desarrollo. La herejía estuvo presente en muchas ciudades y no fue un hecho aislado.

IHE

(Secretaria de la revista)